

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

AZ 1903. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2951 db., ajándék útján 330 db., vétel útján 5451 db., csere útján 1 db., áthelyezés útján 9 db., összesen 8742 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány címén beérkezett: gyászjelentés 1527 db., alapszabály 138 db., zárszámadás 440 db., perirat 13 db., hivatalos irat 129 db., püspöki körlevél 175 db., falragasz 1255 db., szímlap 2305 db., műsor 354 db., vegyes 950 db., összesen 7286 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordítatott 12.789 korona 92 fillér és 813 márka 15 fillér.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Aigner-Abafi Lajos, Alföldi Flatt Károly (3 db.), Bánó Jenő, Bartoniek Géza, M. kir. Belügyminiszterium (2 db.), Bene Lajos Magyarbikal, Bibliothèque nationale de Rio-Janeiro (26 db.), Budapesti Tagblatt szerkesztősége, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala (3 db.), Columbia University Library New-York, Délmagyarországi tört. és rég. társulat Temesvár, Dobos István, Dunamelléki ref. püspök (3 db.), Dunántúli ág. hitv. ev. püspök Pápa, Eperjesi gör. kath. püspök, Exposition board Manila (5 db.), Farkas Traján, Fehér Ipoly Pannonhalma, Fejérpataky László (2 db.), Fialla Lajos Bukarest, Fraknoi Vilmos (6 db.), Geschow J. E. Sofia (16 db.), Győry Tibor (16 db.), Harmonia (2 db.), Heeres-Museum Wien, Hermann Ottó, Hodinka Antal Wien (7 db.), Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (2 db.), Képviselet-házi iroda (26 db.), Krausz Arthur (2 db.), Lóczy Lajos, Lőw Immanuel Szeged, M. Kir. Keresk. Múzeum, M. kir. orsz. meteor. és földm. intézet (2 db.), M. kir. posta és távirda igaz-

gatóság (2 db.), M. ornithologiai központ, M. Tud. Akadémia (8 db.), Matica srpská Ujvidék (4 db.), Merza Gyula Kolozsvár (4 db.), Nagy Mór Kolozsvár, Ogilvie-Gordon Mária Aberdeen, Péterfi Tamás, Petrovics László Szeged, Porse Vilmos Zombolya, Ritay Jenő Kispest (3 db.), Roth Gyula New-York (152 db.), Sebestyén Gyula, Simonyi Zsigmond, Smithsonian Institution Washington (14 db.), Stadtbibliothek Breslau, Stat. Central-Commission Wien (7 db.), Szalay Imre, Szalay László, Széll Farkas Debreczen, Ifj. Szinnyi József, Valkovszky Miklós Munkács, Vályi János, M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium (135 db.), Vértesi Jenő.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Enyedi Georgius. Explicationes locorum veteris et novi testamenti. Kolozsvár, 1598. (30 korona.) 2. Zvonarics Imre. A szent írásbeli hitünk ágainak bizonyos móddal és szerivel három könyvekre való osztása. Keresztur, 1614. (60 korona.) 3. Károli Gáspár. Szent biblia. Cassel, 1704. (30 korona.)

Itt említendő fel az is, hogy a M. N. Múzeum megvette özvegy Hajnik Imrénétől boldogult férjének kiválóan becses, körülbelül 5000 kötetre tehető könyvtárát 10.000 koronáért.

A könyvtár helyiségeiben 8048 egyén 17788 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 777 egyén 1313 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 1454 munka osztályoztatott, melyekről összesen 1782 cédula készült. Kötés alá készítettett 360 mű 496 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 435 csomag érkezett, ugyaninnen 659 levél expediáltatott, a miből 163 reklamálás volt. Az 1897. évi XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 17 esetben kéretett.

Az egész év folyamán indított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében, 65 esetben, összesen 859 k. 31 f. folyt be.

A Széchényi-országos-könyvtár megalapításának százados évfordulója alkalmából rendezett állandó kiállításnak a lefolyt éven keresztül 723 látogatója volt.

II.

A *kézirattár* 48 kézirattal, 171 irodalmi levéllel és 18 darab fényképmásolattal gyarapodott. Vételre 667 k. 40 f. és 10 birodalmi márka fordított. A szerzemények közül kiemelendő egy 1534-ben másolt magyarországi graduale, egy »Hadzâ kitâb« című, Fülek 1593-iki bevétele alkalmával talált arab nyelvű kézirat, Adamosi Ferencz unitarius egyházi irodalmi gyűjteménye 1683—4-ből, egy erdélyi szász verseskönyv a XVIII. század elejéről, továbbá 36 db. színházi sűgőkönyv, mely Egressy Gábor

és Béni, Vajda Péter, Feleki Miklós, Tarnay Pál és Pály Elek kiadatlan színműfordításait s Almási Tihamér, Degré Alajos, Benkő Kálmán, Bényei István, Északi Károly, Lukácsi Sándor, P. Szathmáry Károly, Pergő Celestin, Szentpéteri Zsigmond és mások kiadatlan, eredeti színműveit juttatta a kéziratár birtokába. Az irodalomtörténeti levelestár ezúttal Kazinczy Ferencz, E. Kovács Gyula és Perthes F. gothai könyvkiadó leveleivel gyarapodott. Mint levél-másolatok értékes gyűjteménye megemlíten-dő végül Gruun gróf és Stadion gróf levelezésének francia nyelvű kötete.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül rendezettek az országgyűlési tudósítások s folytatattott az irodalomtörténeti levelestár betűrendes átalakítása.

A negyedév folyamán 51 kutató 201 kéziratot használt.

III.

A *hírlap-könyvtár* gyarapodása: Köteles példányokból 221 évf. 24,901 szám (ezek közül számonként jött 5200 szám), vásárlás 10 évf. 229 szám 56 korona értékben, összesen 231 évfolyam 25,130 szám.

Vásároltattak: Mezei Gazdák Barátja 1830. I. negyed, Pressburger Wochenblatt 1773. III. Bd., Evangel. Blätter 1862., Der Glaubensbote 1864., Evangel. Wochenblatt 1857—60.

A könyvtárban 1147 olvasó 2278 kötetet, házon kívül 33 olvasó 79 kötetet, összesen 1180 olvasó 2357 kötet hírlapot használt.

Czéduláztatott 78 hírlap és 792 évfolyam. Átnézetett 231 hírlap, 25291 szám. Reclamatio iratott a szerkesztőkhöz és kiadókhoz 24 levél, kértünk 632 régi hírlap-számot ezekből 31 szám érkezett be eddig.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számokban beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendben osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomag-küldeményekben hiányzó hírlap-számok azonnal reclamáltattak és ezek is följegyeztettek.

IV.

A *leveltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 75 db., vétel útján 347, csere útján 2 db., letétemény útján 1356 darabbal és 3 családi levéltár még számba nem vett anyagával gyarapodott.

Vételre 1965 kor. 08 f. és 91 márka fordítottott.

A törzsanyag gyarapodásából 17 er. és 1 másolat esik a

középkori iratok, 204 db. az újabbkori iratok, 5 db. a nemesi iratok, 197 db. az 1848/49-iki szabadságharcra vonatkozó iratok és nyomtatványok csoportjára.

Ajándékaikkal gróf Bethlen Anna, Czárán István kir. táblai bíró, Feöldi Doby Antal (Homonnáról) és Szalay Lászlóné (Bécsből), letéteményeikkel Berzeviczy Albert v. b. titkos tanácsos, vallás- és közoktatásügyi miniszter, özv. Nagymőkei Deseő Leoné szül. Kruplanicz Lojka Esztergomból, özv. gróf. Festetich Leoné szül. Kubinyi Krisztina, Kisfaludy Zoltán Lajos saápi plebános, özv. Péchy Lászlóné szül. Sebe Etelka, gróf Széchényi Aladár és Szily Kálmán min. tanácsos, a Magyar Tud. Akadémia főtitkára gazdagították gyűjteményünket.

Uj szerzeményeink nemcsak számban, de tartalombeli érdekesség tekintetében is figyelemre méltó anyaggal gyarapították gyűjteményünket. A középkori iratok csoportjából kiemeljük Andrásnak a brassói és beszterczei székelyek ispánjának 1344-iki kiadványát, egy Zsigmondkori év nélküli névtelen levelet, mely a királyi udvar belső ügyeivel foglalkozik, Hunyadi Jánosnak 1446-iki és II. Ulászlónak 1492-iki okleveleit, melyek a nagybányai, felsőbányai és kapniki bányászatra vonatkoznak és II. Ulászlónak a budai mézáros czéh részére adott két kiváltságlevelét 1514-ből. Az újabbkori iratok csoportja a XVI. század végéről és a XVII. század elejéről a Báthoryakra vonatkozó érdekes politikai tartalmu iratokkal gyarapodott. XIX. századi irataink nevezetes gyarapodása egy néhai Wodianer Samu hagyatékából származó gyűjtemény a század 40-es éveiből, mely Kossuth, gróf Széchényi István, báró Eötvös néhány levelén kívül báró Wesselényi Miklós 64 db. eredeti levelét és 50 db. reá vonatkozó iratot foglal magában. Megszereztük továbbá gróf Széchényi István négy levelét Thürheim Lujza grófnőhöz az 1819-24. évekből és Deák Ferencz két érdekes levelét, melyet az 1834-iki országgyűlésről sógorához, Oszterhuber Ferenczhez irt.

Ugyancsak Wodianer hagyatékából való az 85 darabból álló gyűjtemény, mely az 1848/49-es iratok csoportját gyarapítja s melynek iratai legnagyobb része a magyar kormánynak a fegyverszállítással kapcsolatos pénzügyi műveleteire tartalmazznak érdekes adatokat. Egy másik 29 darabból álló gyűjtemény az 1848/49. évi kiáltványok csoportját gyarapította az erdélyi mozgalmakra vonatkozó ritka darabokkal. E gyűjteményből csoportunknak legnevezetesebb szaporulata azonban gróf Leiningen Károly honvédtábornok naplója és levelezése, mely Bethlen Anna grófnő ajándékából jutott a levéltár tulajdonába. A 69 darabból álló gyűjtemény a tábornok naplóján kívül, mely bizonyos részek kihagyásával Marczali Henrik kiadásában jelent meg, s a feleségével és rokonaival váltott leveleket s egyéb reá vonatkozó iratokat

tartalmaz, köztük azt a levelet, melyet a tábornok kivégeztetése napján, október 6-ikán irt sógorának, Rohonczy Lipótnak.

Nemesi irataink a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1514. november 30. Buda. Mártonfalvi Cseh János és testvérei nemeslevele II. Ulászlótól (XX. századi másolat a czimer színes képével); 2. 1662. június 17. Kolozsvár, Aczél János czimereslevele Apafi Mihálytól; 3. 1830. október 1. Pozsony. Czárán Antal és testvérei czimereslevele I. Ferencztől.

Az örök letéteményül elhelyezett családi levéltárak sorazata négy családi levéltárral, ugymint a Berzeviczy, a Kolosy, a Kruplanicz családok és a Kubinyi család kovári ágának levéltárával gyarapodott; ötödikül sorakozik ezekhez a Szily család levéltárának az idegen családokra vonatkozó része, melyet Szily Kálmán min. tanácsos, a Magyar Tud. Akadémia főtítkára még 1881-ben adott át a Magyar Nemzeti Múzeumnak, s mely most az ő kívánságára a levéltári osztály törzsanyagából kiválasztatva, a családi levéltárak sorában nyer elhelyezést. E levéltár a 12-ik az örök letétemények ez évi szaporulatában, s a Magyar Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma vele 67-re emelkedett.

Régebbi letéteményeink közül a Kisfaludy, Péchy és gróf Széchenyi családok levéltárai gyarapodtak újabb letéteményekkel.

A lefolyt évnegyedben 93 kutató 10,741 db. iratot és 368 pecsétmásolatot használt; külső használatra kikölcsondított 8 térítvényen 64 db. irat és 10 db. pecsétmásolat.

A lefolyt évnegyed szerzeményei közül a levéltár törzsanyagának szaporulata, mint az előző évnegyedek gyarapodásaival is rendszeren történni szokott, teljesen feldolgoztatott s a törzsgyűjteménybe beosztott, s a szerzeményi napló, melybe az előző évnegyedben vétel útján megszerzett Ibrányi levéltár egész anyaga tételenként beiratott, az év utolsó napján lezárattott. Az utolsó évek szaporulatainak, köztük a Véghely-gyűjtemény több ezerre menő anyagának a törzsgyűjteménybe való beosztása a középkori és újabbkori iratok elhelyezésében jelentékeny változtatásokat tett szükségessé. A középkori iratok most 170, az újabbkoriak közül a XVI.—XVIII. századiak 452 fiókot foglalnak el a levéltári nagy teremben; a XIX. századi iratok a fiókokból kiszorulva, 70 köteggben nyernek elhelyezést.

A lajstromozási műveletek a középkori anyagnál az 1469-ik évig terjedtek, s az 1848/49-es kiáltványok csoportjánál teljes befejezést nyertek. E csoport lajstromozása 1901 elején kezdetett meg; a három évi munka eredményeként a gyűjtemény 3666 darabot számláló anyagáról 2449 czédula készült, melyen a nyomtatványok kelte, kibocsátói, kezdősorai és a nyomtatás helye és ideje pontosan fel vannak tüntetve. E munkát befejeztével kapcsolat-

ban az 1848/49-es apró nyomtatványok csoportja az 1848/49-es iratok függelékeül a levéltár földszinti szobájában helyeztetett el.

A családi levéltárak közül teljesen rendezettek és felállítottak a Berzeviczy és a Szily családok levéltárai.

A Berzeviczy család levéltára a XIII. századból 16 er. és 3 más., a XIV. századból 178 er. és 28 más., a XV. századból 144 er. és 9 más., a XVI. századból a mohácsi vészig 46 er. és 4 másolatot, összesen 428 db. középkori iratot, a mohácsi vésten túl 183 db. XVI., 44 db. XVII., 244 db. XVIII., 179 db. XIX. századi iratot, 20 db. genealogiai táblát, 2 db. rajzot és 23 db. levéltári lajstromot foglal magában, összes iratainak száma 1123.

A Szily-féle letéteményben van 1 db. XIV. századi 2 db. XV. századi eredeti oklevél, 32 db. XVI. századi m. v. u., 258 db. XVII., 1928 db. XVIII. és 256 db. XIX. századi irat; az összes iratok száma 2477 db.,

Folyamatban van a Ghyczy és a Szerdahelyi családok levéltárainak rendezése; az utóbbinál e művelet a XVII. század végeig haladt. A Szent-Ivány család levéltárának lajstromozása pedig teljesen elkészült, és csupán a regesták revideálásának kell még megtörténni, hogy a szintén évekkel ezelőtt megkezdett munkálatnak végleges eredményéről számot adhassunk.
